

Gustaf Hellström gör ett fynd

Kring kontakterna med Hilma Söderberg

GUSTAF HELLSTRÖM-SÄLLSKAPET

Medlemsblad nr 44 Årgång 22
Hösten 2022

ISSN 1653-0268

Innehåll

Om detta nummer av medlemsbladet	2
Ordförandens sida (Lena Persson)	3
Det kom ett brev från... Elin Wägner	4
Två ryska resor – Joseph Roths och Gustaf Hellströms (Anders Björnsson)	5
Gustaf Hellström följer ett spår – och gör ett fynd! (Lennart Leopold)	14
Hilma Söderberg, Elin Wägner och Gustaf Hellström. Vänskaper i litteraturens och journalistikens tecken	24
De litterära pristävlingarna	28
Kompletterande notiser kring Hilma Söderberg	37
Inbjudan till höstmöte	38
Hellström-Nytt...	39
Faktaruta om Gustaf Hellström-sällskapet	40

Om detta nummer av medlemsbladet

I och med detta nummer, nr 44 i ordningen, avslutas årgång 22. I vanlig ordning kommer vår ordförande först till tals.

Därefter introduceras ett inslag som ska återkomma några nummer framåt. Det finns en hel del brev till Gustaf Hellström bland dennes papper på Kungliga Biblioteket, framför allt från hans senare år. En del av dessa har Red. låtit kopiera genom åren, och under den stående rubriken ”*Det kom ett brev från ...*” kommer några av dessa att lyftas fram. Först i tur blir Elin Wägner.

Anders Björnsson återkommer i detta nummer, i och med att han generöst nog låter oss bli först med att ta del av den skriftliga versionen av årsmötets föredrag om Joseph Roths och Gustaf Hellströms respektive resor i Sovjetunionen.

Återstoden av medlemsbladet ägnas Gustaf Hellströms lyckade försök att spåra Hilma Söderberg och breven som Adolf Hedin många år tidigare hade skrivit till henne. Om Hilma Söderberg finns mycket litet skrivet, så jag har valt att ägna henne större uppmärksamhet i detta och föregående medlemsblad än vad som annars kanske kunnat vara motiverat. Viktig i sammanhanget blir också Elin Wägner, och här aktualiseras därför även den kortvariga romans som tycks ha utvecklats mellan Elin och Gustaf med start i London våren 1909.

Red.

Omslagsbilden: Den unga författarinnan Hilma Söderberg presenterades av Elin Wägner i första numret av *IDUN*, januari 1908. (Se s. 33 här nedan.) Många år senare kunde Gustaf Hellström dra nytta av sin vänskap med Elin Wägner och det faktum att Hilma och Elin hade blivit vänner för livet.

Bästa Gustaf Hellström-vän!

Efter en lång och varm sommar är det åter dags att planera för höstens aktiviteter, för alla oss som arbetar i styrelsen med att sprida kunskap kring Gustaf Hellström-sällskapet och det Hellström har bidragit med, för utveckling av vårt demokratiska samhälle.

En aktivitet som genomförts under våren, förutom årsmötet, är att Sällskapet under Kulturnatten 21 maj hade öppet hus med tips-promenad i GH- rummet.

Under sommaren har fyra författarvandringar genomförts, två avseende Gustaf Hellström, ansvarig Bengt Granstrand och två avseende övriga Kristianstadsförfattare, ansvarig Roland Persson. Sammanlagt deltog ca 12–14 personer, och som ett resultat av detta har sällskapet fått två nya medlemmar.

Nu under hösten kommer vi att delta i Bokfestivalen i Kristianstad som pågår 8–10 september. Bengt Granstrand kommer att genomföra en litterär vandring den 9 september och den 10 september har vi Bokbord på Östra Boulevarden. Vi hoppas att många av er tar med er bekanta som ännu inte är medlemmar i sällskapet och visar på vad vi gör i sällskapet.

Vi kommer också att vara med på Bokmässan i Göteborg 22–25 september. Som tidigare år kommer vi att dela monter med Mediehistoriska sällskapet. Roland ansvarar för transporten av material m.m. till Göteborg.

Studiecirkeln om ”Gustaf Hellströms liv och verk ” kommer att genomföras under hösten vid 4 tillfällen med start den 8/9 och därefter den 29/9, 20/10 och 10/11. Pris för deltagande 150:-. Hör av er till Bengt Granstrand eller Roland Persson om ni är intresserade av att delta, på adressen bengtgranstrand@gmail.com eller perssonroland@telia.com

Höstmötet blir lördagen den 15/10 kl 14-16

Plats: Brf Stormens gårdshus. Ingång från Ängsvägen. Kristianstad

Alla är hjärtligt välkomna, även icke medlemmar som är intresserade av Gustaf Hellström och vad sällskapet kan erbjuda.

Mikael Nydahl kommer att medverka tillsammans med sin sambo Lida Starodubtseva för att berätta om hur kriget i Ukraina har påverkat det offentliga samtalet i Ryssland och Belarus.

Mötet avslutas med samkväm med ost och vin.

Lena Persson, ordförande

Det kom ett brev från...
Elin Wägner

När Elin Wägner skrev och tackade för romanen *Den gången* återstod en knapp månad till dess att hon skulle ta inträde i Svenska Akademien (20 december 1944), där ju Gustaf Hellström var ledamot sedan två år. Men de två hade ursprungligen mötts långt tidigare – av allt att döma inledde de en kort romans i London i samband med den stora internationella kvinnokongress som avhölls där våren/försommaren 1909. Mer om detta senare i medlemsbladet.

ELIN WÄGNER

BERGSLUND

POSTGIRO 14 63 68

BERGSLUND DEN 24/11 44

Kära Gustaf!

Nu har jag äntligen haft tid att läsa din bok. Den är ännu bättre än de andra, efter min mening. Kanske har kritiken sagt det. Visserligen saknar man Maureen, men hur många kvinnor måste inte dö för en författares skull. Jag tycker det är förunderligt att denna skildring väcker upp och ger synpunkter på det första världskriget och samtidigt levandegör bakgrunden till det andra. Boken handlar om båda på något märkvärdigt vis som jag inte kan analysera. Lika litet begriper jag hur det går till att hålla de långa samtalen på en litterär nivå samtidigt som de verkar naturliga. Jag har aldrig tyckt att det var konstigt att folk talar om saker i böcker, för det gör ju verkliga människor också om de är såna, men jag har blivit så skrämmd för det för egen räkning. Det beror väl på hur man gör det.

Det var då väl att du inte lät Stellan försvinna i havet. Ska du nu låta oss vänta två år innan vi får reda på hur han fick det i Amerika? Något ”lyckligt slut” blir det inte på den här serien, det förstår man. Mellankrigsåren var ju egentligen ett inferno av väntan på det som hände. Jag kände det så för det allra mesta och hur ska det inte ha varit för dig och Stellan.

Tack än en gång. Hälsa Britt!

Din tillgivna

Elin Wägner

Två ryska resor – Joseph Roths och Gustaf Hellströms

Av Anders Björnsson

Joseph Roth och Gustaf Hellström var generationskamrater, och det kan därför vara på sin plats att inleda det här anförandet med några biografiska och geografiska data och jämförelser. I en viss mening skulle man kunna kalla dem för gränsvarelser.

De föddes nära riksgränser – i Gustaf Hellströms fall en gräns som sedan länge hade varit utplånad, den mellan Sverige och Danmark, i Joseph Roths fall en som skulle förskjutas under och även efter hans levnad. Kristianstad är fästningsstaden, Brody – där Joseph Roth föddes 1894, tolv år efter Hellström – anlades som en med privilegier utrustad handelsstad, när denna del av Polen – Östgalizien – i samband med den polska statens styckningar i slutet av 1700-talet tillfördes den österrikisk-ungerska monarkin: någon mil längre bort låg Ryssland, som tog sin beskärda del av bytet; Preußen, det vi idag skulle kalla Tyskland, fick också ett stycke polsk mark.

Allt detta förändrades med första världskriget, som Gustaf Hellström tillbringade mesta tiden av som utrikeskorrespondent i Paris och Joseph Roth som frivillig i den österrikiska armén. Det är litet oklart vad den senare sysselsatte sig med där, men när han demobiliserades efter det tysk-österrikiska krigsnederlaget 1918, kom han ganska snart att ägna sig åt journalistik. Hellström och Roth blev alltså båda reportrar, fast vid litet olika tidpunkter, och två av de främsta inom sina respektive språksområden. Roth skrev för tysk-språkig press, under en kortare tid i Wien, därefter med bas i Berlin, fram till Hitlers makt-

övertagande, när han som jude måste ta till emigrationen.

Båda – Hellström och Roth – ägnade sig vid sidan av journalistiken åt mer eller mindre skönlitterärt författarskap. Hellström skrev noveller och romaner; den unge Roth hängav sig med förtjusning, som det verkar, åt dagsvers och feuilletoner, ett slags bildat småprat i kortformat. År 1923 romandebuterade han med *Spinnennetz*, Spindelnätet – en studie i den fascistiska personligheten och, enligt vad kännarna anser, det första fiktionlitterära verk, där Adolf Hitler förekommer med namns nämnande.

Gränsvarelser – men också gränsöverskridare. Både Hellström och Roth var resenärer. De var båda klassiskt bildade: Hellström hade tagit examen i Lund, vilket inte minst hans gripande Stellan Petreus-berättelse *Sex veckor i Arkadien* bär vittne om; Roth inledde universitetsstudier vid Theresianska akademien i Lemberg (dagens Lviv), så bröt världskriget ut och därefter gjorde han endast tafatta försök att fortsätta på den akademiska vägen i Wien. Båda var mångspråkiga, kosmopoliter, får man väl nästan säga, med internationell utblick och historiska insikter som fick dem att färdas inte bara i rummet utan även i tiden. Hellström var ju stationerad först i England, sedan i Frankrike, sedan också i Förenta staterna med en följande andra sejour i England – min favorit bland Hellströms romaner är nog *Kärlek och politik*, med sin bakgrund i klasstridernas London i början av 1900-talet. Roth korsade inte Atlanten och inte heller engelska kanalen – han drogs mera österut och söderöver, till Polen och Italien, och hamnade faktiskt under en reportageresa osannolikt nog i Albanien – men i en av sina romaner, *Job. Historien om en enkel människa*, låter han en olycksdrabbad rysk jude hamna i New York. Många förföljda östjudar, ”Spelman på taket-judar”, gjorde den resan, från pogromernas Ryska rike till den välkomnande Frihetsgudinnan i den stora metropolen, under åren kring sekelskiftet 1900. Flera valde även andra destinationer. Och många tog sig över den ryska gränsen just vid Joseph Roths födelsestad Brody. Romanen *Job* skrevs i början av 1930-talet och är, vad jag kan förstå, den första av Joseph Roths böcker som utkom i svensk språkdräkt – 1931. Översättare var Miriam Ehrenpreis-Nathansson, dotter till den svenske överrabbinen Marcus Ehrenpreis.

Joseph Roth utvecklades till en benhård anti-nationalist. Han kom att sörja, att det återupprättade Polen efter första världskriget återtog hans hembygd, som rycktes loss från den gamla kejsarliga monarkin och blev en del av den nya polska republiken. Efter Joseph Roths död på försommaren 1939 skulle denna trakt gå andra öden till mötes och 1945

tillföras den ukrainska sovjetrepubliken, idag en del av ett krigsdrabbat Västukraina.

Gustaf Hellström var en bergfast liberal, förankrad i den västliga kultursfären. Det senare får man väl säga, att också Joseph Roth var, men i liberalismen såg han å andra sidan ingenting försonande. Hade den inte fött de nationella projekten och stridigheterna? Roth motsatte sig nationalstaten som princip och idé. Han ville att människor av olika språk, etnicitet, religion skulle kunna leva sida vid sida – kanske inte i välmåga, men någorlunda jämlikt förtryckta. Därför blev han också motståndare till sionismen – ett nationellt projekt om något. Han föddes i en riksgemenskap, där det judiska var någorlunda tolererat, och för honom var denna riksgemenskap ett universum, ett konkretiserat ideal-samhälle, ett slags *imagined community*, som förmådde hålla de många särintressena i schack.

Det fanns en enhet i mångfalden. Så här skrev han i ett av sina sista verk, den långa novellen ”Kejsarbysten” – här i min egen översättning från 2012. Det handlar om en greve Morstin, bosatt på ett gods i närheten av staden Brody, som några gånger varje år åker omkring i riket för att besöka vänner:

”Och när han så for kors och tvärs genom detta sitt fädernesland, så överdådigt på kontraster, var det han tilltalades mest av de där ständigt återkommande, färgsprakande detaljerna som han stötte på vid alla dessa järnvägsstationer, alla kiosker, alla offentliga byggnader, skolor och kyrkor runt om i rikets många kronländer. Överallt bar gendarmerna samma fjäderbuske eller samma ockrafärgade hjälm med Habsburgarnas gyllene pomponger och tindrande dubbelörn; överallt var trädörrarna på de kejsrerliga och kungliga tobaksaffärerna diagonalmålade i gult och svart; överallt bar ämbetsmännen samma gröna (nästan prunkande) portepéer runt sina blanka sablar; i varje garnison hade infanteri-officerarna samma blå uniformsskjortor och samma svarta paradbyxor när de flanerade utmed korson, kavalleristerna samma röda byxor, artilleristerna samma kaffebruna kappor; och varje kväll när kyrkklockorna överallt i detta stora och färgsprakande rike slog sina nio slag blåstes det ett tapto som bestod av glättiga frågor och vemodiga svar. Överallt fanns samma kaféer med sina inpyrda valv och skumma nischer, där schackspelare kunde häcka som besynnerliga kolonier av fåglar, med uppdukade bord där det stod kulörta buteljer och gnistrande glas under överinseende av blonda, storbarmade kassörskor. Nästan överallt, i alla rikets kaféer, kunde man se polisongprydda kypare, som smög omkring på darrande knän och

trippande tår, med servetten lagd över armen, utgörande ett slags matta och kuvade avbilder av uppvaktningen hos ett åldrande majestät, en polisongprydd härskare, som räknade alla kronländer, alla gendarmer, alla ämbetsmän, alla tobaksaffärer, alla järnvägar och järnvägsbommar, alla folk som sina. Och i varje land sjöng man sina sånger; och i varje land bar bönderna sina kläder; och i varje land talade man sitt eget språk och några till. Och vad som särskilt tjusade greven var det högtidliga och på samma gång glättiga i kombinationen gult och svart som utstrålade ett sådant gemyt i sitt umgänge med andra färger; den likaledes högtidliga och muntra hymnen 'Gott erhalte', som hade mer hembygdskänsla än alla de olika folksångerna, samt tysk-österrikiskan som påminde om hur man talade på medeltiden, nasalt och vårdslöst, oartikulerat, med idiom och dialekter som man fortfarande kunde höra talas bland de många folkslagen."

Men den här långa utvecklingen är kanske att gå händelserna i förväg. Joseph Roth *var* inte kejsartrogen, "kaisertreu", men han *blev* det. I Wienpressen kunde han några gånger underteckna sina bidrag med "Der rote Joseph" – Röde Joseph. Då, strax efter kriget, var han antimilitarist, antikapitalist, han upphov sin stämma mot furstar och generaler, han skildrade den efterkrigstida nöden och misären på gator och torg, han gick till storms mot brackorna, profitörerna. Så här kan det låta i Wien-tidningen *Der Neue Tag* den 23 maj 1919:

"Natt efter natt går jag samma väg. Natt efter natt ser jag samma bilder. Utanför fattighuset kör likvagnen fram, obevekligt, nyktert, affärs-mässigt, för att sänka i jorden dem som var kränkta på jorden. Man vet inte vilket som är värst. Det kan också röra sig om ett infamt tryckfel...

Ett par hus längre bort, framför anatomiska institutet, står döden där igen. Den här gången i modernare skrud. En spårvagn som har ett starkt lysande kors på bakfönstret. Dörrarna till anatomiska institutet står vidöppna. I klumpiga, släthyvlade trälårar, som har en vag likhet med kistor, ligger de dissekerade, undersökta, färdigobducerade liken.

Lår på lår skjuts in i spårvagnen. Fullproppad med lik som har kommit upp sig efter döden genom att underkastas vetenskapliga experiment beger sig spårvagnen med det starkt lysande korset till slut därifrån. Det är den enda spårvagn i Wien vars resenärer i sin stumma älskvardhet inte trampar på sina redan uppskurna liktornar...

Men vad är det som sker på Votivplatsen? Är det döden igen? Är det gravar som skottas? Män hemlighetsfullt draperade runt en fladdrande

stormlykta. De hackar med spadar och krampor mitt i gatan, mellan spårvägsrälsen, och river upp hela stenläggningen. Som skattgravare? Då skulle de vara symboler, en representation av tyskösterrikarna, ett folk så pungslaget och så hjärtlidande, som gräver efter skatter och gläder sig när det hittar dagmaskar till föda...

Men det är varken död- eller skattgravare utan arbetare från stadens elektricitetsverks reparationsverkstäder, och deras färglösa nattliga aktiviteter syftar till att upprätthålla spårvägstrafiken. De skottar så att säga upp trafiken i Wien ur dess grav för att möjliggöra dess återuppståndelse...

På gården står sedan en tid tillbaka en man med en sodavattenkärra. Varje dag vid den timme då natten obönhörligen måste inträda, i enlighet med beslutet om att hushålla med åtgången på ljus, intar mannen sin position. Han är en kombination av salami- och varmkorvgubbe, ett slags ny-bildning, anpassad till de förändrade omständigheterna. Han säljer fläsk, sodavatten och bakverk och är den enda företeelsen i Wiens nattliv som med sin fladdrande gasolinlampa pekar in i en lycklig framtid.

Ty sådant är vårt 'nattliv': Våra medborgare dör och begravs precis som vårt förflutna, deras lik blir dissekerade precis som vårt fosterland, gatutrafikens återuppståndelse påminner bra mycket om en begravning och våra förhoppningars ljusstråle är ett svagt irrbloss från en gasolinlåga som vacklar i nattvinden över saltat amerikanskt fläsk och oöverkomliga surrogatlivsmedel..."

Och Roths publicistiska gärning, hans speciella form av samtidsatir, kröntes med framgång. Han flyttade, som sagt, över till Berlin – året var 1920. Han anses ha varit den bäst betalda journalisten under Weimarrepublikens korta epok. Man han hade också dryga utgifter. Hans hustru vårdades under långa tider på asyl, alltså psykiatrisk klinik, och det medförde höga sjukhusräkningar. Och han började tidigt suppa – hårt. När han dog 45 år gammal, var han ett fysiskt vrak. Hans hustru – han hade också andra kvinnor – skulle kort därefter avlivas under nazisternas eutanasi-kampanjer.

Efter en journalistisk sejour i Paris 1925 för den ledande dagstidningen *Frankfurter Zeitung* (dagens FAZ) hade Joseph Roth förväntat sig en fast placering i den franska huvudstaden. Han blev förbigången. Den liberala blaskan sände en konservativ skribent dit. Roth begärde någon form av kompensation. Han fick ett uppdrag: att göra en reportageresa till Ryss-

land. Den kom att vara i tre månader, på hösten 1926. Hans rapportering pendlar mellan förfäran och missmod. Roth åkte dit, skrev Walter Benjamin, som nära nog övertygad bolsjevik och kom hem som monarkist. Roth tror att han ska upptäcka det nya livet, den nya människan där borta. Men det gör han inte. Han är möjligen också en smula naiv. Prostitution förekommer inte i det socialistiska Ryssland, antecknar han, eftersom man har förbjudit den. Vad han stöts bort av är det medelmåttiga i den nya sovjetstaten, den andliga tomheten. Det revolutionära hålls tillbaka, i dess ställe har kommit ”en nyttig och disciplinerad moderation”. Landet behöver inga genier, men det har ”ett överhängande behov av folkskollärare”, skriver han. Det behöver fabriker, inte diktare.

”Man skyr topparna”, fortsätter Roth, ”och anlägger breda härvägar. Det råder allmän mobilisering. En tegelsten är nyttigare än ett torn. Traktorer! Traktorer! Traktorer! – så lyder ropen över hela landet. Civilisation! Maskiner! ABC-böcker! Radio! Darwin!! – man föraktar Amerika, det vill säga den själlösa superkapitalismen, landet där guld är gud. Men man beundrar ’Amerika’, det vill säga framsteget, det elektriska strykjärnet, hygienen och vattenledningarna. Man vill ha perfekt produktionsteknik.”

Och allt detta, menar Roth, har gått ut över den ursprungliga kommunistiska andan. Vad han skådar är en materialism av närpå västerländskt märke. Det här är några år före den första femårsplanen. En ny borgarklass berikar sig själv. Affärerna framförallt – inte läran, inte ideologin. Sedan 1923 härskade i detta land de så kallade Nep-männen, den nya ekonomiska politikens uppkomlingar, filurer som har lärt sig kringgå lagens många begränsningar. I Baku finner han deras uppträdande särdeles dråpligt: ”På den livliga boulevarden spatserar en hel börs”, skriver han. ”Man sitter på restauranger, vars bågglampor speglar sig i Kaspiska havet. Man ser fartyg som anländer, varor som lossas. Så förträffligt att sitta här och kalkylera! Från de välvda tälten, som ser ut som stora sufflörluckor, hörs smäktande turkisk musik, till tonerna av saz och tar [bägge långhalslutor] i det tunna gränslandet mellan vildhet och sentimentalitet – och man gör affärer!”

På en Volgabåt med destination Astrachan tilltalas Roth av en amerikansk resenär. ”Vad har egentligen revolutionen uppnått?” frågar amerikanen retoriskt. ”För de fattiga går det utför, medan de rika ägnar sig åt sitt kortspel.”

Inget proletärerernas och småböndernas paradiset precis. Det var inte heller vad Gustaf Hellström elva år senare skulle finna. Omständigheterna var annorlunda. Nep-männen fanns inte mer. Jordbrukskollektiviseringen hade fullbordats, till stora mänskliga offer. En snabbindustrialisering var satt i gång, med uppkomsten av ett militärindustriellt komplex, vad historikern Lennart Samuelson har betecknat som en ”koloss på larvfötter”. Skådeprocesser och avrättningar i stor skala, lägerstaten höll på att ta fast form. Hellström var givetvis inte okunnig om detta. Han for dit utan falska förespeglningar. Till skillnad från Roths tre månader varade hans uppehåll i Sovjetunionen endast i fyra veckor. Tretton artiklar i *Dagens Nyheter* blev det, i slutet av 1937 utgivna i bokform under titeln *Vägen till paradiset*. Roths bokpublicering hade en mer neutral titel, *Reise in Rußland*.

Sagt och gjort. Hellström tar tåget från Helsingfors till Finska bangården i Leningrad, ”en slummens triumf”, som det heter i rubriken till det första reportaget. Grått och ogästvänligt. ”Trottoarerna myllra av människor; barbenta kvinnor, män i under- eller nättröja och byxor, barn i alla stadier av avklädnad ned till ett par badbyxor.” Kvinnorna bär sina små på armen, barnvagnar ser man inte röken av. Få bilar och cyklar på gatorna, de kostar för mycket. Överfulla spårvagnar. Breda avenyer och rikliga parker, å andra sidan bristen på det pittoreska, som Hellström uttrycker sig, vilket inte är så märkligt med tanke på att staden anlades så sent som i början av 1700-talet. Inte ett spår av medeltid. Hellström återkommer ofta till hur människor klär sig. ”Vita linnebyxor, skjorta och gummiskor för herrar, klänning, bara, oftast håriga ben, sockor och gummiskor för damer. Det är en praktisk beklädnad i sommarvärmen, ehuru kanske föga storstadsmässig, och ger en känsla av i närheten befintlig folkplage.”

Om man stannar upp här, och reser litet framåt i tiden, vilket ju Hellström inte kunde göra, kan man fråga sig om inte sådan här mundering har blivit rätt vanlig i nutidens svenska storstäder. Badbyxor och träningsoverall sommartid, gymnastikskor sommar som vinter, slips och kavaj har blivit allt mindre vanligt.

I Moskva är det mer rörelse och pulserande liv än i den forna kejserliga huvudstaden. Särskilt maskinkulturen faller honom i ögonen: ”fabrikens ställning av symbol för en stridande kyrka”, partidiktaturen alltså, bevakad av militär. Mängden av kontorspersonal frapperar honom i arbetarstaten. Och även om disciplinen på arbetsplatserna stramats upp på senare år, säger Hellström, så har den inte avsatt sig i yttre former. ”Man bereder till exempel i en fullpackad kontorstrappa, där konversationen är i full gång, ej väg för administratören eller chefsingenjören.”

Så är det inte i Väst. Och Hellström fortsätter: ”Man kan knappast annat än beklaga administratörer och chefsingenjörer, som få bära ansvaret och kanske en vacker dag också hundhuvudet...”

Efter detta stycke har Hellström satt ut tre punkter. Det förekommer också på några andra ställen i reportagen, när författaren övergår från ett ämne till ett annat. Jane M. Ekström, som har försett Gustaf Hellström-sällskapet utgåva, *Resa i Stalins Ryssland*, med ett initierat efterord, antar att de där punkterna markerar författarens avsmak inför vad som komma kunde. Jag är inte säker på att den tolkningen håller. Det kan mycket väl vara ett journalistiskt mode i detta eller en markering av att reportagets fortsättning följer. Våldigt många av Joseph Roths kåserier och tidningsskriverier, inte bara de från Ryssland, avslutas med tre punkter eller ett tankstreck, utan att det går att läsa in en särskild mening i detta. Kanske är det en sättare som har varit framme.

Vissa saker, som Hellström behandlar, fanns inte på Roths tid. Ett av de mest fascinerande partierna i Hellströms reportage handlar om den sovjetiska stöt- och mönsterarbetaren, stachanoviten, efter en kolgruvearbetare i Donetskområdet, Aleksej Stachanov, som sommaren 1935 hade slagit alla med häpnad och överträffat sin produktionskvot fjorton gånger under ett arbetspass på fem timmar och fyrtiofem minuter.

Också här är det förvärvsbegäret som står i centrum – men inte för en uppkomlingsbourgeois, utan för en arbetararistokrati, som ger åtskilliga företräden i det socialistiska samhället av sovjetisk typ. Egendomligt nog, antecknar Hellström, uppkom stachanovitrörelsen underifrån, spontant och oväntat, ”i detta planhushållningens förlovade land”. Det uppstod en tävlan, som först verkar ha tagit de makthavande på sängen. Man ville åstadkomma höjd levnadsstandard genom rationell fördelning av arbetskraften och omsorg om arbetsredskapen. ”Rörelsen vederlade med all önskvärd tydlighet de utländska experternas profetior om ryssens oduglighet som effektiv industriarbetare”, skriver Hellström. Ackordsystem infördes, lönespännvidden kunde sträcka sig från 180 rubel till över ett tusen rubel i månaden för samma arbete. Dessa sovjetiska arbetararistokrater hade inte bara löneförmåner, som de rätteligen förtjänat, de fick också underställda medarbetare, förtur till vilohem, ordens-utmärkelser och medlemskap i politiska församlingar, löften om en privatbil, en radioapparat, ett piano. (Ja, även här har Hellström faktiskt satt ut tre punkter, där vi möjligen hade förväntat oss ett: ”och så vidare”.)

Trots en viss fördomsfullhet, som skiner igenom här och var i framställningen, har Gustaf Hellström åstadkommit en imponerande sociologisk och etnografisk undersökning, där Joseph Roth mera tog fasta på stämningar och mentaliteter, och detta på rekordtid. Så var ju Hellström en snabbskrivare också, liksom för övrigt Roth. Litterära stachanoviter båda!

Gustaf Hellström kände sig inte sviken – han befästs i sin liberala övertygelse. Vad han bevittnade och registrerade under sin ryska resa, detta skräckens och terrorns år 1937, förefaller det mig, har den tyske Rysslandskännaren Karl Schlögel, sjuttio år senare, i sin bok *Terror und Traum*, karakteriserat och systematiserat på följande sätt:

”Mycket som ser ut som en omnipotent statsmakt är istället förtvivilade handlingar av en kraftlös makt; vad som framstår som dumdrigt utopi är ingenting annat än undantagstillstånd, utan vilka en makt med svagast tänkbara legitimitet inte skulle överleva en dag. Vad som verkar vara en plan framträder vid närmare påseende som nödvärn, improvisationer, ett kryssande hit och dit, ett liv som levs ur hand i mun. ’Systemet’ visar sig i verkligheten vara ett nödortfött betvingat kaos, men ett kaos som hela tiden måste släppas loss för att maktinnehavet ska kunna säkras.”

Kaoset som terrorns undersida.

Mina damer och herrar, jag tror att den slutklämmen möjligen också kan ha bäring på den situation som vi har upplevt sedan en tid tillbaka.

Anders Björnsson

Anmärkning. – Texten återgår på ett anförande, som författaren höll vid Gustaf Hellström-sällskapets årsmöte i Kristianstad den 2 april. Han har översatt *Kejsarbysten och andra noveller* av Joseph Roth till svenska (Atlantis 2012), skrivit *Svindleriets ädla konst. En idébiografi över Joseph Roth* (Dialogos 2014) samt är medlem i Gustaf Hellström-sällskapet. Medutgivare av alliansfriheten.se.

Fotot av Joseph Roth på s. 5 är hämtat från Wikipedia. Året anges där som 1925 alternativt 1926.

Gustaf Hellström följer ett spår – och gör ett fynd!

Av Lennart Leopold

I förra numret av medlemsbladet kunde man läsa en inkännande text om vänskapen mellan Hilma Söderberg och den liberale politikern Adolf Hedin. Den var hämtad från *Dagens Nyheter*s söndagsnummer den 21 oktober 1956 och skribent var signaturen ”Bang”, dvs Hellströms berömda kollega i tidningen Barbro Alving.

Bang framhåller ”att det nya och märkliga” med Hellströms biografi över Hedin var ”den fleråriga korrespondens han kunde lägga fram, mellan den snart 70-årige Adolf Hedin och fröken Hilma Söderberg, knappt 21 år fyllda när de två först möttes”.

Men det finns ytterligare en märklig historia att berätta i sammanhanget. För hur kunde Hellström över huvud taget veta att dessa brev existerade – Hilma Söderberg tycks inte själv ha berättat om dem för någon utanför den egna familjekretsen! Och hur gick det egentligen till när Hellström lyckades spåra Hilma Söderberg, som sedan många år var bosatt utomlands och dessutom var gift och alltså hade annat efternamn?

Bland Gustaf Hellströms samlade papper på Kungliga Biblioteket finns några brev som tillsammans kan hjälpa oss med svaren. Breven är av personhistoriskt intresse, men de är också tidsdokument som ger kulturhistoriska inblickar. Jag väljer därför att återge de handskrivna breven i fullständigt skick (men naturligtvis renskrivna av mig).

Fanns det några brev, och var fanns i så fall brevens mottagare?

Adolf Hedins brev var skrivna ca 40–45 år tidigare och adressaten var en ung, politiskt radikal kvinna. Dessa kretsar kan rimligen inte ha varit så väldigt stora. För att komma någon vart valde Hellström därför att kontakta en likasinnad kvinna, som kunde antas ha känt Hilma Söderberg. Han skrev helt enkelt till en av sina gamla ungdomsflammar – Elin Wägner! Och han fick napp!

I Wägners svarsbrev, som återges på nästa sida, ser vi att det begynnande 1900-talets kvinnliga nätverk ännu existerar (och att den svenska titelsjukan ännu på 1940-talet gör sig påmind). Man anar att det på sin tid pratades en del om Hilma Söderberg, och man får också veta något om hennes senare öden – familjen har haft en svår tid under kriget. Avslutningsvis följer några mer personliga frågor och reflektioner, författarkollegor emellan.

ELIN WÄGNER

BERGSLUND

26/7 (1946)

Kära Gustaf!

Tack för brev. Lyckligtvis kan jag ge dig den adress du önskar. Fru Hilma Söderberg-Böving bor som jag tror fortfarande Chambers Green, St Leonards, Tring, Herts. Jag har kommit ifrån henne de sista åren, men åtminstone för ett år sedan berättade landshövdingen Ellen Hagen i Sthlm att hon hört från henne, och då bodde familjen fortfarande på denna adress. Jag minns att hon kände S A Hedin, hon var på sin tid en ung och mycket vacker entusiast som svärmade för berömda män och säkerligen kan ha fått brev från dem. Hon kommer säkert att reagera på ett brev från dig, fast hon inte längre är så ung. Kriget har nog farit fram med henne och familjen, men om jag känner henne rätt så har hon sina minnen kvar från den tiden, då ~~man~~ hon svärmade för S A Hedin, Brandes och Carl Lindhagen.

Jag såg just att du höll på med honom /Hedin/, och undrade om du har din roman färdig att ge ut i år. Jag blir inte färdig, men har kommit ett bra stycke på väg, så fram i början på nästa år hoppas jag vara klar.

Hjärtlig hälsning till Britt!

Din tillgivna

Elin W. er.

Av Elin Wägner, som ju numera var Hellströms kollega i Svenska Akademien, har han nu alltså fått en adress i England. Hilma Söderberg, gift Böving, har tidigare bott i grevskapet Hertfordshire, som ligger strax nordväst om Greater London. Förhoppningsvis stämmer adressen fortfarande, åtminstone har Ellen Hagen berättat att den gällde för något år sedan, skriver ju Elin Wägner. (För svenska läsare är Hertfordshire kanske mest känt för att det var dit som Jane Austen förlade familjen Bennets hem Longbourn, i romanen *Pride and Prejudice*.)

Har det verkligen funnits brev från Adolf Hedin? Wägner tror att det kan vara möjligt. Men att döma av Hilma Bövings svarsbrev till Hellström, som återges här nedan, tycks Hellström faktiskt ha *vetat* att det funnits brev. Hur kunde han veta det? Hilma har sina funderingar.

28 – 8 – 46

Chambers Green
St Leonards
Nr. Tring, Herts.

J. O. BOVING

TELEPHONE: CHOLESBURY 314.
TELEGRAMS: ST. LEONARDS. TRING

Fil. Doktor Gustaf Hellström,
Stockholm,

Jag får tacka för Ert brev som var ganska överraskande. Sedan det kom igår, har jag försökt lösa gåtan hur någon kunde känna till dessa brevs existens. Jag föreställer mig nu, att gamle Karl Otto Bonnier berättat för någon, att han en gång (det är nu många år sedan) hade besök av min syster som föreslog honom att ge ut breven i bokform. Ingenting hände emellertid eftersom jag var absolut emot min systers förslag.

Man har kanske – innan man blir riktigt gammal – inte bara pietetsfulla skrupler utan också ganska onödiga. Nu kan jag inte känna annat än att det vore både rätt och intressant. Alltså har jag ingenting emot att Ni tar del av breven – jag hoppas bara att Ni i dem skall finna något som hjälper Er.

Men nu är saken den att breven inte äro här. Jag lämnade dem hos min syster i Sundborn när jag flyttade till England. Hon dog under kriget, och som jag inte kunde komma hem ordnades hennes kvarlåtenskap (brev och dylikt) av min brors hustru, fru Jenny Söderberg, Runebergsgatan 1, Stockholm. Jag skriver samtidigt till henne och kan bara hoppas att breven inte försvunnit i den allmänna storstädningen.

En resa till Sverige efter kriget har hittills inte kunnat ske, först på grund av en sons hemkomst från japansk fångenskap och sedan en dotters hemkomst.

Nu är jag emellertid fri och färdig att göra ett längre besök i Sverige i höst. Har Ni bråttom eller kan saken vänta tills jag kommer?

Alla dessa brev äro skrivna med blyerts och torde vid det här laget vara rätt svårlästa. När jag lärde känna Adolf Hedin var hans högra arm redan halvt förlamad efter en svår sjukdom.

Som Ni är ungefär vid min ålder, kommer ni nog ihåg den andliga atmosfären i Sverige efter sekelskiftet. Vi unga trodde fullt och fast att vi kunde bygga en ny himmel och en ny jord. Naturligtvis fascinerades en gammal man av Hedins läggning av en ung flicka av den typen. Jag nämner detta för att förklara vänskapen.

En del annat måste väl också förklaras och jag står gärna till tjänst. Ung som jag var tror jag dock att jag förstod honom relativt väl. Jag menar jag kunde se hans fel lika väl som hans förtjänster. Vad han lämnat efter sig i tal och skrifter är ett intet jämfört med mannen själv. I all sin fysiska skröplighet var han imponerande stark och levande.

Jag skriver igen så snart jag får upplysning om breven.

Med utmärkt högaktning

Hilma Böving

Av Hilma Söderberg-Bövings brev här ovan framgår att Hellströms brev har kommit i en lycklig stund. Familjen Böving är återförenad efter krigsårens gruvliga ovissheter, och i den nya ljusa sinnesstämning som nu råder tycks tanken att ge de gamla breven nytt liv genom en bok inte längre kännas främmande för den gamla damen. Särskilt, kanske, som Gustaf Hellström är en beundrad författare och dessutom hör till samma generation som hon.

Hilmas fundering att det kan vara Karl Otto Bonnier som berättat för någon om breven är den rimligaste förklaringen. Bonnier själv levde inte längre, men högst sannolikt var någon av sönerna Tor eller Åke inblandad i diskussionerna kring den eventuella publiceringen när det en gång begav sig, så när de hörde att vännen Gustaf Hellström skulle skriva en biografi över Adolf Hedin har minnena dykt upp igen.

Sannolikt finns Hellströms brev till Hilma Söderberg inte bevarade, men hans ord i det första tycks ha varit välfunna och ha fallit i god jord. Det har mycket riktigt funnits brev från Adolf Hedin. Frågan var nu snarare om dessa brev *ännu* existerade!

”En del annat måste väl också förklaras och jag står gärna till tjänst”, skriver Hilma Böving i brevet här ovan, och eftersom Hellström i sin bok ger oss upplysningar som han inte rimligen kan ha funnit i Hedins brev måste slutsatsen bli att de träffades, att hon har berättat och att han har kunnat ställa frågor.

Nästa bevarade brev från Hilma Böving är skrivet drygt två år senare, när Hedinboken redan är klar. Det återges på nästa sida. Eftersom brevskriverskan tycks veta att Hellström känner till hennes numera gråa hår måste slutsatsen återigen bli att hon verkligen reste hem till Sverige och att de träffades. Hur kontakten i så fall togs vet vi inte. Här saknas kanske ett eller annat brev – eller kanske har kontakterna tagits över telefon?

I vilket fall får ett eller flera möten antas ha skett. Svägerskan, fru Jenny Söderberg, bodde på Runebergsgatan på Östermalm och alltså inte alls långt ifrån Gustaf Hellström, som själv bodde på Eriksbergsgatan. Så väl hemma i Sverige var avstånden inga problem.

När Hilma Böving (engelsk stavning) skriver från England igen har hon flyttat, men boken har ändå nått henne och hon är *mycket* nöjd med den. Brevet på nästa sida är kort, men i ett senare brev utvecklar hon anledningarna till sin beundran för boken. Vi återkommer alltså till dessa.

4–12–48

5. Rawlinson Road
Oxford

Bäste Doktor Hellström!

Jag får på det varmaste tacka för boken om Adolf Hedin, som just kommit. Den är alldeles för[vå]nande rik och intressant – vilket ju inte bara beror på ämnet utan på Er egen insats av mycket och djupt vetande och en sann historikers talang att skilja vetet från agnarna. Jag får i sanning gratulera Er.

Jag läste sista kapitlet först! Den lilla beskrivningen av mitt utseende slog mig med häpnad, men jag tänkte att en gråhårig dam ger kanske en illusion av en blond ungdom. Sanningen är att jag var mörk.

Men så läste jag ju början av boken och kom underfund med att ni läst en roman, som jag skrev i ungdomligt överåd och rörande okunnighet, och att Ni därigenom fått illusionen att jag liknade hjältinnan!

Jag förstår så väl att Ni måste ge kritiken av Ellen Key god plats. Den är obetalbar. Och kan tas med lugn numera.¹

Vi har slagit oss ned i Oxford på gamla dar. Ganska idealiskt – en landsortsstad av behagliga dimensioner och på samma gång en världsstad. Sök opp oss om vägarna skulle leda hit.

Er tackamma

Hilma Böving

¹ Att Adolf Hedin tycks ha avskytt den kontroversiella Ellen Key som pesten framgår av breven, och naturligt nog lyfter Hellström fram detta i sin bok. Hedin var helt förfärad när han fick veta att hans oskyldiga lilla Hilma skulle träffa denna ungdomens förförerska i samband med ett besök i Göteborg.

I Hilma Söderberg-Bövings sista bevarade brev till Gustaf Hellström står för en stund en viss docent Thermaeus i focus. Denne var ytterst kritisk mot Hellströms bok. Upplysningsvis ska därför här kort redogöras för vad saken handlade om, såvitt jag på begränsad tid har kunnat utröna.

Tyvärr har jag inte haft direkt tillgång till artiklarna i *Svenska Dagbladet*. Så där finns kanske mer att hämta för den som vill gå vidare. Men jag har haft tillgång till artiklarna i *Dagens Nyheter* och även till Thermaeus långa drapa i *Statsvetenskaplig tidskrift* (Låt vara att sidor sporadiskt fattas här och där i den kopia som Lunds UB har publicerat på nätet.). Ingemar Hermansson skriver kring Hellströms minnesskift över Hedin mot slutet av sin bok *Att vidga sitt synfält – Gustaf Hellström* (s. 239–242).

Thermaeus var docent i Statsvetenskap och det är möjligt att han, som Hilma Söderberg-Böving antar i brevet nedan, avsåg att ge ut ett statsvetenskapligt verk om Adolf Hedin. Något sådant av hans hand kom dock aldrig att publiceras. En ny biografi skulle dröja till 1972 då Leif Kihlberg gav ut boken *Folktribunen Adolf Hedin: för frihet och rättvisa åt menige man*.

Man kan konstatera att Hellströms bok tycks ha fått god kritik. I *Dagens Nyheter* (6/12 1948), talar Herbert Tingsten (även han statsvetare, som bekant) om ”en insiktsfull, intelligent och levande skildring av Hedin och hans verk”. Referaten sägs vara ”omsorgsfulla och välgjorda” och ”reflektionerna kring Hedins karaktär och uppträdande är enligt anmälarens mening nästan genomgående träffande och väsentliga”. Tingsten hoppas att boken kommer att läsas av många och gläder sig över nyheten att ”en av våra främsta skönlitterära författare uppträder som politisk minnestecknare” och detta utan att låta sin ”talang ersätta grundlighet och forskningsmödor”. Tvärt om ger boken ”ett starkt intryck av tålmodigt och skickligt arbete”.

Thermaeus publicerade i *Svenska Dagbladet* den 31/1 1949 en recension av Hellströms minnesteckning där han framhöll vissa förtjänster men samtidigt förhöll sig kritisk till Hellströms metod och skrivsätt. Det skulle också förekomma rena felaktigheter i boken, enligt Thermaeus. Som Ingemar Hermansson noterar i sin bok bemötte Hellström denna kritik i *Svenska Dagbladet* den 6/2 1949 under rubriken ”Minnesskrifter och vetenskap”. Han svarade, enligt Hermanssons kortfattade referat, ”att han gjort en minnesteckning över Hedin, försökt skildra hans liv och att detta inte borde förväxlas med en doktorsavhandling” (s. 239). ”I vilket fall som helst”, skriver Hermansson, ”utgör boken en livfull skildring av en mycket intressant människa och hennes tid”.

Hellström begärde preciseringar av framställningens brister från Thermaeus sida, och i ett kortare genmäle lyftes sådana fram. Men

eftersom Thermaeus tydligen mötte invändningar också från annat håll tycks han ha surnat till. Han tog till storsläggan och lyckades få en lång översikt, omfattande ca 25 tättrycka sidor, publicerad i *Statsvetenskaplig tidskrift* för 1949 (s. 173–198).

I den nya genomgången anstränger sig Thermaeus verkligen för att mer eller mindre reducera Hellströms bok till ett intet. Här finns anklagelser om avsaknad av notapparat och bristande källkritik (trots att Hellström inte är historiker hänvisar Thermaeus till den hyperstränga Weibullska historiska skolan). Här finns till och med ett antal parallellt uppställda textavsnitt som avser att visa att Hellströms bok bitvis är rent plagiat innehållsmässigt. I slutklämmen lyfter Thermaeus triumferande fram den kritik som Hellström fick (också då i *Statsvetenskaplig tidskrift*) redan mot framställningen av Mr Whitehead i romanen *Kärlek och politik*, där ju Hellström har använt sig av George Lansburys självbiografi som källa.²

Som väl var kom Thermaeus utgjutelser i *Statsvetenskaplig tidskrift* inte att stå oemotsagda. Jag har i *Dagens Nyheter* (8/6 1949) funnit en artikel med rubriken ”Kritik av en kritiker”, där bibliotekarien vid Riksdagsbiblioteket fil.lic. Bror-Gösta Cederström visserligen medger att Hellströms bok innehåller en del felaktigheter men där han ändå grundligt avfärdar Thermaeus framställning som ”ett otympligt aktstycke på 25 tättrycka sidor i stort oktavformat. Kortast karaktäriseras det som ett olustigt mellanting mellan medioker fakultetsopposition och nitiskt, men inte med något gott omdöme läst s.k. nollkorrektur”.

Cederströms artikel är synnerligen talande men kan inte refereras utförligt på denna plats. Här ska endast nämnas att Cederström lätt kan avfärda Thermaeus anklagelser om plagiat genom att konstatera att de jämförda texterna bägge går tillbaka på Adolf Hedins egna skrifter – inget under att de i så fall kan likna varandra!

Problemet med Thermaeus mödor är, inser man med ytterligare stöd hos Cederström, det faktum som Hellström hade påpekat redan från början. Boken om Adolf Hedin är ju nämligen ingen statsvetenskaplig avhandling (lika litet som romanen *Kärlek och politik* är det). Thermaeus tycks medge detta, men hävdar samtidigt som sin orubbliga mening att boken *borde ha varit skriven* som en vetenskaplig avhandling!

Ganska lustigt blir det onekligen när Thermaeus erkänner att i stort sett alla tidigare volymer i Svenska Akademiens skriftserie lider av likartade brister som minnesteckningen över Adolf Hedin. ”Nu kan”, skriver han, ”naturligtvis sägas, att författaren helt enkelt följt den för

² Se Tommy Gustavssons uppsats ”Good old George” i *Medlemsblad* nr 22 (s. 18f.).

Svenska Akademiens minnesteckningar gängse kutymen” (175). Så borde det inte få vara, menar dock Thermaeus och avfärdar därefter Akademiens av allmänheten starkt uppskattade serie Minnesteckningar med ett penndrag: ”Någon objektiv anledning att utge så påkostade och enligt nog så allmän uppfattning värdefulla arbeten i denna gammaldags utrustning synes näppeligen föreligga. Tvärtom.” Tydligare kan det ju inte bli. Det handlar om olika genrer och som sådana är de inte jämförbara. Thermaeus har varit ute i ogjort väder hela tiden!

5. Rawlinson Road

Oxford

11-1-50

Bäste Doktor Hellström!

Detta brev är ju inte precis nödvändigt, men saken är den att jag först nu fått Statsvetenskaplig Tidskrift i mina händer (artikeln omnämmande den såg jag ju i Sv. D. i somras) och det kan i vilket fall som helst inte skada att jag kommer med några kommentarer.

När doc. Thermaeus i sin recension i Sv. D. förra året talade om Adolf Hedin som en döende man vid tiden för vår bekantskap, kunde jag inte låta bli att på sätt och vis opponera mig.³

Hedin var utan tvivel den mest levande människa jag någonsin träffat. Hans speciella tjuskraft låg till största delen däri, och utan detta skulle han väl knappast ha kunnat hålla en ung kvinna så betagen.

Jag försökte förklara den saken för doc. T. Det var ju uppenbart att han själv ämnade skriva om A. H., och jag tyckte helt enkelt att när jag sagt A. så kunde jag också säga B.

³ Thermaeus citerar på s. 180 ur ett brev som han fått från Hilma Söderberg-Böving. Tyvärr saknas brevets inledning eftersom de två föregående sidorna i *Statsvetenskaplig tidskrift* fallit bort, och jag har av tidsbrist inte haft möjlighet att finna dem på annat sätt. Jag avstår därför från att alls citera brevet.

Men framför allt gav jag uttryck för min beundran för Er biografi.

Jag gav nog inte ett ordentligt uttryck för detta när jag skrev och tackade Er för boken. Sanningen att säga så blev jag ganska dumt upprörd över att Ni upptäckt mitt författarskap av Höga Visan. Jag inbillade mig att den historien var totalt glömd.

Jag borde ju ha sagt mer om min tacksamma beundran för det fina och varsamma sätt varpå Ni behandlade saken – att Ni lät breven tala och inte inblandade mig personligen.

Nu ser det till min förfäran ut – åtminstone nästan ut – som om jag, liksom doc. T., inte fullt gillat just det framställningssättet. Jag kan försäkra Er att ingenting varit mig mera fjärran.

Att jag skrev så mycket som jag gjorde till honom berodde på att jag fann att saken kommit i helt nytt läge – det blir ju åtminstone en till biografi – och att ingen skada sker om även jag personligen lägger fram mina minnen.

Allt är ju ändå bara vackert om också ganska tragiskt.
Borgarskapet kan inte förargas!

Er alltid tacksamma

Hilma Böving

Hilma Söderberg, Elin Wägner och Gustaf Hellström Vänskaper i litteraturens och journalistikens tecken

I reportaget om Hilma Söderberg i *Dagens Nyheter* 1956 skriver signaturen Bang (Barbro Alving) på ett ställe att Hilma gifte sig ”med en stilig svensk ingenjör. Blev då Hilma Böving, kom att bo i England och försvann ur det svenska kulturlivet”.⁴ Det sistnämnda påståendet kan behöva kompletteras, och det ska jag framför allt göra med hjälp av hennes vän Elin Wägner, som ju så småningom var den som skulle hjälpa Gustaf Hellström att spåra Hilma Söderberg.

I första delen av Ulla Isakssons och Erik Hjalmar Linders klassiker *Elin Wägner. En biografi* från 1977 nämns Hilma i förbigående i samband med redogörelserna kring Elins äktenskap med John Landquist. Vi presenteras ett brev skrivet i slutet av november 1910 ”till författarinnan Hilma Söderberg-Böving, en vän hon förvärvat i samband med en Idunintervju 1908, numera gift i England och nybliven mamma till en dotter”. I brevet skriver Wägner:

Vad har inte hänt! Margareta [Hilmas dotter] och så John Landquist, två oerhört viktiga personer ha kommit in i vår tillvaro sedan vi sist råkades. Och vi bli aldrig mer de två löshästarna, de unga författarinnorna, som gå helt upp i vårt yrke (du vet jag säger yrke, ej konst, när jag talar om mig själv) ifall vi nånsin varit det.

Ja, du tycker att Margareta är oförliknelig ... Men min ägande man är också oförliknelig ... Han är alldeles liten och mörk och har bruna barnaögon som glittra i ett ansikte som annars är så manligt och klokt och ganska stämplat av smärtan. ...

I dag är det tre veckor sedan vi giftes och flyttade ihop på Östermalm i tre rum, men stora och ljusa och med fyra höga popplar på vår gård.⁵

Brevet visar att det har vuxit fram en vänskap mellan Hilma Söderberg och Elin Wägner, alltså den vänskap som Gustaf Hellström långt senare kunde dra nytta av. Men brevet aktualiserar också en annan person, nämligen Hellströms vän, författaren och filosofen John Landquist, som hastigt men mindre lustigt – för Hellström – gift sig med Elin efter en kortare tids romans.

⁴ Reportaget återgavs i *Medlemsblad nr 43*. Det citerade återfinns på s. 26.

⁵ Ulla Isaksson och Erik Hjalmar Linder: *Elin Wägner. En biografi. 1882–1922. Amazon med två bröst* (1977), s. 159.

Mindre lustigt för Hellström, ja, för han hade sannolikt själv förhoppningar som löpte i samma banor. Men rimligen gjorde avståndet mellan Gustaf i London och Elin i Stockholm det svårt att hålla lågan brinnande – i kärlek tycks Elin Wägner ha varit en lättänd men också ombytlig person.

Elin Wägner har skrivit: ”Den första av mina författarkollegor som jag träffade var Gustaf Hellström. Vi träffades inte mycket men var riktigt roade av varandra.” Det var med största sannolikhet i London de hade träffats, och då i samband med den stora kvinnokongressen.⁶

Den 25 april 1909 presenterade *Dagens Nyheter* i bild sju av de svenska delegater som följande dag skulle samlas vid den internationella kvinnorättskongressen i London. Av intresse i vårt sammanhang är Elin Wägner (mellersta raden i mitten), Hilma Söderberg-Böving (nederst till vänster) samt Ellen Hagen (överst till höger).

⁶ Se Isaksson och Linder, s. 133.

Det var alltså i detta sammanhang vi får tänka oss att Elin Wägner och Gustaf Hellström träffades. (Det vore naturligtvis fullt möjligt att han mer eller mindre flyktigt träffade också Hilma Söderberg-Böving, men någon sådan antydning har jag inte stött på.)

I *Medlemsblad* nr 19, som redovisar Hellströms engagerade arbete för att föra över scoutrörelsen till Sverige, skriver jag på ett ställe:

Gustaf Hellström befann sig sedan månadsskiftet februari-mars [1910] i Sverige. Han stannade ungefär tre månader. Den officiella anledningen var hälsoskäl: ”för en månads complete rest, advised by doctor” (brev till författaren och vännen Algot Ruhe 19 februari). Men det var också en sentimental resa. Ensamheten i London var stor, och sannolikt hyste han förhoppningar om en ändring. Föremålet för hans intresse var Elin Wägner, den jämnåriga författarinnan och journalistkollegan. [- - -] (Mbl nr 19, s. 21)

Om Hellström vid återresan till London hyste förhoppningar om en fortsättning kom dessa förhoppningar, vilket redan framgått ovan, att krossas redan på senhösten. Isaksson och Linder citerar ur ett ”ganska intrikat gratulationsbrev, som med sina dubbelbottnade antydningar erinrade om mindre ombonade, mer ungarlsaktiga omständigheter. Med lite grämel-se på botten”.⁷

Hellström tog säkerligen giftermålet mycket hårt. Man bör notera att han riktar brevet nästan enbart till Elin men att han samtidigt tilltalar henne med stela ord som ”Madam” och ”Er/Ert”. Han är definitivt ur balans. Något liknande brev av hans hand har undertecknad aldrig läst.

”Dear Madam. Tack för Ert brev! När jag läste det kände jag mig verkligen skamsen över att ej ha skrivit till Er och John och gratulerat men jag ska nu på stället ljuga ihop två förklaringar för min uraktlåtenhet. Om Er förlovning visste jag absolut intet. Denna lögn är en av de få absoluta sanningar, som existerar i en värld om vilken säkerligen John vid det här laget lärt Er att den är vacklande och obestämd. Jag såg näml. aldrig någon förlovningsannons. [. . .] Jag gratulerar Er båda på det allra innerligaste – och var viss om att en sentimental ungarls – Ni vet att jag är sentimental – lyckönskningar äro så sanna att de ej ens sakna sanningens stora kännetecken: det att bereda

⁷ Isaksson och Linder, s. 160f. Brevet tycks inte citeras i sin helhet i boken. Jag har för tydlighetens skull markerat en uteslutning med extra hakparenteser och dessutom på två ställen kursiverat författarnas inskjutna kommentarer.

sanningssägaren smärta. Alltså: Jag lyckönskar John till Er, Er till John. Det är ett av de bästa giftermål jag hört av på länge i en värld, där giftermålen i allmänhet fylla en med undran, skräck, fasa och förtvivlan över människors underbara brist på kännedom om sitt eget rätta väsen.” *En särskild tanke går till John:* ”Förresten tänkte jag, när jag fick underrättelsen: Se så för fan... John också. Nu är också han försvunnen från ungarlarnas Eldorado: de långa timmarna på krogen, supen, smörgåsbordet, o.s.v. ända fram till whiskyn.” *Brevet avrundas med en bekännelse om den djupaste, mest bottenlösa London-oktober-spleen.*

Lennart Leopold

De litterära pristävlingarna

I *Hvar 8 dag*, nr 24 1906 läser vi att veckotidningens "litterära pristäflan" avgjorts och att första priset, 3,500 kronor, går till romanen "Höga visan" skriven av "herr Eugène Almqvist". Den som fällt det slutgiltiga avgörandet är "författaren-kritikern herr Bo Bergman", som sammanfattar sitt omdöme som följer:

HÖGA VISAN är en modern samhällsroman med betydlig styrka i anläggningen och förträffligt genomförd milieuskildring. Den rör sig med en hel del personer, hufvudsakligast ur litterära och konstnärliga kretsar i vårt land och i våra dagar, och den är klart, varmt och liffullt skriven. Flera typer synes mig ha ett ganska ovanligt intresse. Dessutom växer berättelsen oafbrutet, och det är särskildt mot slutet sidor med verkligt skimmer öfver.

Författaren är antagligen ett namn att taga vara på.

Förvåningen blev förstas stor när det uppdagades att det bakom "Eugène Almqvist" dolde sig en kvinna, Hilma Söderberg.

När *Hvar 8 dag* införde romanen *Höga visan* som följetong under året 1906 användes fortfarande pseudonymen "Eugène Almqvist". Tidskriften publicerade också romanen i bokform under 1906 och då under samma pseudonym.

Först i och med den nya upplagan av *Höga visan*, som gavs ut på Bonniers förlag 1907, uppträdde författarinnan med eget namn. Men då hade hon redan framträtt i ytterligare en pristävling, denna gång i *IDUN*. Se de följande sidorna här nedan.

N:r 42 (1085)

TORS DAGEN DEN 17 OKTOBER 1907

20:DE ÅRG.

ILLUSTRERAD TIDNING

IDUN

GRUNDLAGD AF FRITHIOF HELLBERG

FÖR KVINNAN OCH HEMMET

HUVUDREDAKTÖR OCH ANSV. UTGIFVARE: JOHAN NORDLING.

ALFRED B. NILSON FOTO.

FOTO FÖR IDUN AF A. BLOMBERG.

A. BLOMBERG FOTO.

Iduns dramatiska pristäfling. Fyra prisbelö- nade verk, däraf två af samma författarinna.

SOM VÅRA LÄSARE torde erinra sig, utlyste Idun i mars år 1906 två stora pristäflingar, den ena för dramatiska författare, den andra för librettoförfattare och operakomponister, med pris om respektive 4,000 och 6,000 kronor.

Resultatet af den första täflingen, som rönt en öfverraskande liflig tillslutning, i det ej mindre än 51 manuskript hade inkommit till redaktionen vid täflingstidens utgång den 1 juni 1907, föreligger nu efter ett af hrr prisdömaren, skriftställaren Georg Nordensvan och fl. dr Sven Söderman i samråd med redaktionen fullföljdt granskningsarbete, som utmynnat i följande täflingsprotokoll.

Af de 51 täflingskriften, undertecknade haft att genomläsa, har större delen befunnits under litterärt

mått. Äfven mot de flesta dramerna i den mindre gruppen ha så grava anmärkningar måst framställas, att de icke kunnat medräknas i en täflan med större litterära anspråk. Dock erkännes villigt, att bland dessa finnes åtskilligt af relativt värdefulla historiska skådespel med acceptabla tidsbilder och poetiska detaljer, fantasistycken med partiell glans i stil och framställning, folkskådespel och allmogeskildringar med sanningsprägel, moderna samhällsdramer med dramatisk energi i vissa scener, enstaka intresseväckande personteckningar o. s. v. Men förtjänsterna äro isolerade, bilda ingenslunda ett konstnärligt sammanhang, och ofullständigheten i den dramatiska gestaltungsformågan faller mest i ögonen.

Endast fyra dramer ha vi funnit äga så betydande poetiska och konstnärliga egenskaper, att de på allvar kunna komma i fråga vid en mer fordringsfull täflan. Det är skådespelen "Sjinxen" och "Segerpalmen", sorgspelet "Förnyelse" och det hi-

»En sjäfull psykologisk kvinnostudie.»
 »En bild af aktuellt politiskt lif.»
 »Ett socialt konfliktstycke.»
 »Ett verksamt historiskt skådespel.»

storiska tabldstycket "Karl XI". Af dessa är det första en sjäfull psykologisk kvinnostudie, som vid läsningen alltid kommer att ha sitt värde, men på grund af själfva byggnadens disposition är sceniskt ömtåligt och kräfver en första rangens skådespelska för att på en teater kunna göra sig gällande. "Segerpalmen", som söker ge en bild af aktuellt politiskt lif i Sverige, är det mest spelbara af dramerna, intressant i sin individuella bestämdhet och äskådligt i framställningen — skada endast att intryck från ett berömt norsk skådespel äro påtagliga och att en viktig punkt i stycket ej fullt tillfredsställer i nuvarande skick. Äfven "Förnyelse", ett socialt konfliktstycke med yldsamma dramatiska effekter, torde kunna möta en framtid på scenen. Det är sannolikt ett verk af en mycket ung författare och visar ännu mest möjligheter, men dessa äro så löftesrika, att de förtjäna uppmuntran. Af de insända historiska skådespelen är "Karl XI" det mest genomtänkta. Det är logiskt planlagt och

IDUN N:r 42, Torsdagen den 17 oktober 1907
(Se textutdrag på nästa sida)

”Iduns dramatiska pristävling. Fyra prisbelönda verk, däraf två af samma författarinna”

(Utdrag ur *IDUN* N:r 42, Torsdagen den 17 oktober 1907)

”Som våra läsare torde erinra sig, utlyste Idun i mars år 1906 två stora pristävlingar, den ena för dramatiska författare, den andra för librettoförfattare och operakomponister, med pris om respektive 4,000 och 6,000 kronor.

Resultatet af den första täflingen, som rönt en öfverraskande liflig tillslutning, i det ej mindre än 51 manuskript hade inkommit till redaktionen vid täflingstidens utgång den 1 juni 1907, föreligger nu efter ett af hrr prisdomare, skriftställaren Georg Nordensvan och fil. Dr Sven Söderman i samråd med redaktionen fullföljdt granskningsarbete, som utmynnat i följande täflingsprotokoll.

*

[---]

*Endast fyra dramer ha vi funnit äga så betydande poetiska och konstnärliga egenskaper, att de på allvar kunna komma i fråga vid en mer fordringsfull täflan. Det är skådespelen ”Sfinxen” och ”Segerpalmen”, sorgespelet ”Förnyelse” och det historiska tablåstycket ”Karl XI”. Af dessa är det första en själfull psykologisk kvinnostudie, som vid läsningen alltid kommer att ha sitt värde, men på grund af själfva byggnadens disposition är sceniskt ömtåligt och kräfver en första rangens skådespelerska för att på en teater kunna göra sig gällande. ”Segerpalmen”, som söker ge en bild af aktuellt politiskt lif i Sverige, är det mest spelbara af dramerna, intressant i sin individuella bestämdhet och åskådligt i framställningen – skada endast att intryck från ett berömdt norskt skådespel äro påtagliga och att en viktig punkt i skådespelet ej fullt tillfredsställer i nuvarande skick. [- - -] Af dessa summariska omdömen framgår, att vi icke funnit någon af de särskildt framhållna prisskrifterna fullt färdig som konstverk och att icke heller någon af dem röjer en så lysande begåfning, att vi tvingats bortse från formella brister. Vi ha därför icke ansett oss kunna föreslå något af de insända skådespelen till erhållande af det utfästa priset å 4,000 kronor. Däremot hemställa vi till ”Iduns” redaktörer, att de af summan måtte afskilja **fyra** mindre pris att jämnt fördelas mellan författarna till ”Sfinxen”, ”Segerpalmen”, ”Förnyelse” och ”Karl XI”.*

Stockholm den 10 oktober 1907
Georg Nordensvan Sven Söderman

*

Under hänvisning till hrr prisdomares hemställan här ofvan och i betraktande af de fyra styckenas med hvarandra jämgoda dramatiska och litterära förtjänster har redaktionen funnit rättvist vara att utmärka desamma med hvar sitt pris å niohundra (900) kronor, hvarvid de återstående 400 kronorna, enligt tävlingsprogrammets bestämmelser, komma att tillfalla Iduns Kvinnoakademis stipendiefond.

Vid namnsedlarnas brytande befanns det, egendomligt nog, att fyraaktsskådespelet ”*Segerpalmen*” och treaktsskådespelet ”*Sfinxen*” voro författade af en och samma person, nämligen

Fröken Hilma Söderberg, Norrköping

Som alltså erhåller två pris om sammanlagdt 1,800 kronor.

[---]

*

Inom den socialt intresserade kvinnovärlden hade fröken *Hilma Söderberg*, ordförande i rösträttsföreningen i Norrköping, gjort sig ett namn, innan någon kände henne som författarinna. Ty trots att hon egentligen alltid varit det, d.v.s. haft författarinstinkten i blodet och skrivit dikter, romaner, skådespel, ”för att mjuka upp handleden”, hade något resultat af detta tysta och outtröttliga, mången gång smärftfulla arbete icke nått allmänheten, innan hon för något år sedan eröfrade 1:sta pris vid en romanpristäflan i en veckotidning i landsorten⁸ och i dess spalter under pseudonym offentliggjorde den roman, ”Höga visan”, som inom kort väntas utkomma i bokform. Lefvande intresserad för all litteratur och icke minst för den dramatiska, har hon skrivit skådespel och åter skådespel, hvilka hon stundom, men alltid utan framgång, sökt beveka hrr teaterdirektörer att läsa. Detta förarbete har dock gjort sin tjänst vid författandet af de två prisbelönade dramerna, i hvilka den tekniska säkerheten är förvånande. De ha, särskildt ”*Segerpalmen*”, en stockholmskolorit, som skulle förleda till det antagandet, att författarinna är stockholmska. Det är emellertid icke hufvudstaden, utan det öfver hela Sverige bekanta Sundborn i Dalarne, som är hennes födelseort, och hon är för närvarande bosatt i

⁸ Formuleringen ”en veckotidning i landsorten”, syftar på *Hvar 8 dag*, som gavs ut i – Göteborg!

Norrköping, där hon delar sin tid mellan sina sociala och litterära intressen. För närvarande har den unga författarinnan en större roman under arbete, och för en person med hennes talang, energibräddade arbetshåg och vilja att lyckas i förening öppnar framtiden vackra perspektiv.”

Ovanstående, här nedkortade, artikel är signerad *Red. af Idun*. Det kan alltså vara mer än en skribent, men presentationen av Hilma Söderberg kan med säkerhet tillskrivas Elin Wägner, i och med att hon i artikeln ”Segerpalmens diktarinna” hänvisar till denna: ”Som jag förut vid ett annat tillfälle påpekat [...]” (Artikeln återges här nedan.)

IDUN, N:r 1 1908. Torsdagen den 2 januari 1908

Hilma Söderberg "Segerpalmens diktarinna"
(Av Elin Wägner)

Då vi idag begynna införandet af fröken Hilma Söderbergs märkliga, prisbelönade drama "Segerpalmen", ha vi samtidigt valt att smycka vår årgångs första sida med ett för Idun nytaget porträtt af den talangfulla författarinnan, af hvilken alla litteraturvänner redan anse sig ha rätt att hoppas så mycket.

Det var en afton för någon tid sedan, vi stannade vid foten av Hamngatsbacken för att säga hvarandra farväl efter ett par timmars samvaro. Dagen därpå skulle Hilma Söderberg resa till Dalarna, och jag fällde några afundsamma, hjärtligt menade ord om den diktarfrid, som väntade henne.

– Stockholm är också en helig plats, svarade hon med sin blida röst och fortfor: men jag skall icke skriva just nu. Jag skall vandra

omkring –, eller sitta stilla – och tänka för mig själf. Det är det roligaste jag vet. – Och så – liksom om hon känt på sig att hon i sanningens intresse måste göra en utvidgning – tillade hon plötsligt ett ord rakt ur hjärtat: Gud vet förresten, hvad det är jag *inte* tycker är roligt! Ovanpå detta skildes vi. Kort därpå läste jag hennes bok och tänkte: Af alla böcker, heliga och oheliga, af alla visor i moll och dur måste naturligtvis ”Höga visan” ligga närmast till för Hilma Söderberg. Bara valet af titeln ger hennes personlighet *in a nutshell*.

Jag hyser emellertid inga illusioner om att med denna lättvindiga och kategoriska försäkran slippa ifrån mitt värf att teckna en bild af författarinnan till ”Segerpalmen”. Läsaren, jag känner honom, vägrar här att bruka sin fantasi, han vill icke ha den *in a nutshell*, han vill ha färger och detaljer för att vara belåten med sin bild, och får han det, vill han, att bilden skall tala. Detta har jag sagt Hilma Söderberg, men för den bön, som låg i mina ord, slog hon döförat till.

– Det kan, sade hon naivt, icke intressera publiken att höra något om mig. Och jag tycker synd om er, som skall skrifva, där det icke är något att skrifva om.

Jag vet alltså om Hilma Söderbergs yttre lif ganska litet, kan ej upplysa om hvar hon gått i skola, om hon var road af botanik eller haft skarlakansfeber. Men det är ändå inte svårt att se henne i hennes tidiga år, en liten extatisk flicka med ögon strålande mot det ouppnåeliga, som gick omkring och tillbad, och förmodligen också tillbads, som dyrkade historieböckernas hjältar och läste och beundrade författare, som hon alls icke förstod. Ofantligt betecknande är att innersta orsaken till att hon motsåg yttersta dagen med lika stor hänryckning som tillförsikt, var att hon då skulle bli i tillfälle att med egna ögon skåda Gustaf II Adolf – en mycket logisk konklusion af en blindt troende. Hon skref givetvis också, blygt, mycket och i hemlighet. Som jag förut vid ett annat tillfälle påpekat, ligger bortom hennes till synes så plötsliga framträdande som erkänd författarinna ett mångårigt och drygt, man kunde tycka, otacksamt arbete. Äfven hon har gått den bittra vandringen som så många andra, på en väg strödd af refuserade manuskript – ens egna – och kantad af förödmjukelser. En extra svårighet var den att hon ville vara så oändligt anonym äfven för redaktörerna och förläggarna. Och medan den lusten hos en annan snart går bort, när man ser att man då ingenting får betaldt för hvad man möjligen får tryckt, har Hilma Söderberg, mera ideell än mängden, i det längsta hållit på sin anonymitet.

Hon kan berätta, som man kan då man lyckats, om väntetiden.

– Jag skref och skref, säger hon, och då det icke blef något synligt resultat, låg det nära till hands för dem, som åsågo mitt arbete, att bli otåliga. Jag måste peka på Selma Lagerlöf och bedja om anstånd, till

dess jag blef så gammal, som hon var, då hon skref Gösta Berling. Hade jag inte lyckats då, lovade jag att ge upp försöket. Men när sedan Olof Högberg trädde fram för publiken med ”Stora vreden”, sade man: Ja, nu lär du väl vilja förlänga fristen till 51 år – –

Vi veta hur det gick. Förmodligen har nu Hilma Söderberg full absolution för sitt tilltag att vilja bli författare och fribref på att skriva hur mycket hon behagar. Helt säkert njuter hon däraf. Inte därför att hon hör till de obotliga författarinnorna – Gud hjälpe oss för dem – hvilkas fingrar och själar stelnat kring pennan och det litterära arbetet. Hon älskar litteraturen, – och inte som somliga bara den del hon själf har i den, jag vet inte många, som kunna så ligga på knä för våra jättar inom diktningen som hon. Men den är icke allt för henne, icke ens det första, ty det första är lifvet, som är stort, skönt, spännande och förfärligt. Ett af hennes intressen går förresten igen i allt hvad jag läst af hennes hand: politiken. Som bekant är Hilma Söderberg varmt intresserad däraf, men icke ur ensidig kvinnoakssynpunkt. Hon har varit verksam såsom agitator för vår rösträttsrörelse, kämpat som man kämpar för ett mål, som hägrar långt, långt borta i framtidsdunklet, och står nu helt öfverraskad inför den snabbhet, hvarmed rörelsen ryckt sitt mål in på lifvet.

”Segerpalmen”, det af hennes prisbelönade dramer, som från och med detta nummer börjar införas i Idun, är full af politik. Det är de olika uppfattningarna af hvad som bäst främjar fosterlandets väl, de olika sätten att uppfatta, fylla eller svika sin plikt mot detta samma land, som är nerven och rörelsen i dramat, det är politiken, som skapar konflikterna, men det är kärleken, som löser dem. Här kommer det omedelbart mänskliga in och frälsar dramat från att bli ett tendensstycke, hvilket det alls icke är. Vacker är hjältinnan, Beatrice Bendix, som på ett i en fin mening äkta kvinnligt sätt skänker segerpalmen, icke åt segraren, som dock fört hennes färger i striden, utan till den slagne, som ligger sårad kvar på valplatsen. Och karaktäristisk står mot henne den helt unga flickan, Susanne, en typ för ”den härliga generation”, som vuxit upp, ännu nog ung att kunna offra sin kärlek för sin politiska åskådning.

Man kan naturligtvis invända, att det finns för mycket af undantagsmänniskor i Hilma Söderbergs galleri, att hennes gestalter bära ädlare drag och tänka andra tankar än förebilderna därute i det stora vimlet. Sådant har jag icke funnit lifvet i stort sedt, sådana icke människorna. Deras förtjänster äro icke så stora, deras fel icke heller, deras lif stöpes i mindre former, de ha framför allt sällan så intelligenta motiv för sina handlingar. – Jag minnes, när jag sade henne något af detta. Hon satt i en stol midt emot mig hemma hos mig, så olik en författarinna, sådana mina läsare tänka sig dessa, som möjligt, mjuk,

älsklig, behaglig, talande litet och sakta, mest lyssnande, så att man blef lifvad att tala mera och bättre än man brukar. Hon svarade icke på min kritik med mycket annat än ett leende. Strax därefter kommo flere gäster och rummet var en kort stund fyllt af kvittrande glada flickröster. Hilma Söderberg satt bara och teg och såg hela tiden, uppmärksam, belåten, intresserad av det muntra flickpratet, road af de karaktäristiska slanguttrycken. När vi voro ensamma igen, vände hon sig till mig:

– Men så medgif då, att det finns förtjusande människor!

Och när vi sedan talade om författare och politici, lefvande och döda, hvilka hon alla känner mycket bättre än jag, kom det där igen som en vädjan och ett rättfärdigande: det finns förtjusande människor.

Till slut skulle jag vilja berätta en liten anekdot, som jag förmodar att Hilma Söderberg icke längre håller på, när hon, som ansåg det omöjligt att finna material till en rad om henne själv, nu till sin fasa finner två spalter om ingenting annat.

– När jag skrifver, berättade hon en gång med det godlynta raljeri, hvarmed hon talar om sig själf såsom författare, så placerar jag mina figurer rundt omkring mig i rummet på soffor och stolar för att ha dem tillhands, när jag vill språka med dem eller ha dem att tala. Och när mina systrar komma in, säga de: Får jag sätta mig på den här stolen, eller är den upptagen?

— — —

Det är icke godt att förutspå, i hvilken riktning en författarebana, som har begynt så relativt nyligen kommer att löpa. Lifvet brukar dock slutligen dämpa och bryta, sätta in skuggor i och fördjupa, mildra eller skärpa ett temperament. Men ett tror jag mig dock med säkerhet kunna säga: den som kommer in i det rum, Hilma Söderberg befolkat med figurer ur sin diktade värld, kommer alltid att befinna sig i godt sällskap.

ELIN WÄGNER

Kompletterande notiser kring Hilma Söderberg

Den av *Hvar 8 dag* prisbelönta romanen *Höga visan* gick som följetong i denna tidskrift under 1906. Den publicerades också i bokform av *Hvar 8 dag* samma år. I bägge fallen stod pseudonymen ”Eugène Almqvist” som författare. Året efter kom en ny upplaga ut, denna gång på Bonniers förlag och försedd med författarens riktiga namn, Hilma Söderberg. Tips för den som vill läsa: *Hvar 8 dag* kan laddas ned från Projekt Runeberg.

Det av *IDUN* prisbelönade dramat *Segerpalmen* gick som följetong i *IDUN* under 1908. Den som är intresserad att läsa dramat kan ladda ned de aktuella numren från Göteborgs Universitetsbiblioteks kvinnosamlingar.

Det likaledes av *IDUN* prisbelönade dramat *Sfinxen* publicerades på Bonniers förlag 1908.

Romanen *Lagmanshus* gick som följetong i *Bonniers Månadshäften* under 1911. Samma år kom den ut i bokform på Bonniers. *Bonniers Månadshäften* kan laddas ned från Projekt Runeberg.

Efter denna roman tycks inget mer ha publicerats, åtminstone inte i bokform. Varför den lovande karriären avbröts är inte gott att veta. Kanske var det familjen som tog allt mer tid, men kanske svalnade motivationen att skriva i och med att den nya romanen inte fick samma positiva mottagande som de tidigare verken. Romanen *Lagmanshus* ansågs visserligen vara välskriven, men då författaren valt att skriva den som en brevroman à la Fredrika Bremer uppfattade kritiken den som gammaldags och menade också att den lite sirliga brevformen gjorde att tempot blev för lågt för en modernare publik.

Hilma Katarina Söderberg (1881–1967) var gift med Jens Orten Böving (1873–1959). Familjenamnets stavning ändrades i England till Boving.

Makarna fick två barn: Margaretha Muriel Boving (1909–2004) och Carl Gustav Cecil Orten Boving (1913–88). (Uppgifter hämtade från ancestors.familysearch.org)

Jens Orten Böving var civilingenjör med vattenturbiner för vattenkraftverk som specialitet. Här var han tydligen en av världens ledande experter. Hans firma Boving & CO samarbetade med Karlstads Mekaniska Verkstad och levererade turbiner till kraftverk världen över. (Källa: Tekniska museets websida ”Dgitaltmuseum.se”, uppslagsord ”Turbinregulator”.)

Lennart Leopold

Det fria ordet i Ryssland och Belarus i Ukrainakrigets skugga

Välkommen till
Gustaf Hellström-sällskapets höstmöte
lördagen den 15 oktober 14-16
i Brf Stormens gårdshus
Ingång från Ängsvägen. Kristianstad

Rysslands krig mot Ukraina har förändrat Europa. Ukrainas befolkning har drabbats oerhört hårt. Det är en angelägenhet för oss alla att stödja Ukrainas sak och agera mot detta exempel på ohöljd aggression. Samtidigt med Rysslands yttre aggressivitet har förtrycket inom landet ökat. Det går inte idag att tala om demokratiska fri- och rättigheter i Ryssland, ej heller i Belarus. Brutala straff väntar dem som trotsar makten och försvarar sin rätt till det fria ordet.

Gustaf Hellström-sällskapet värnar i Gustaf Hellströms anda det fria, obundna och demokratiska samtalet. Hellströms litterära och journalistiska gärning är ett enda långt exempel på en modig mans kamp mot maktmissbruk och intolerans. Sällskapet har därför en viktig uppgift att agera för att främja denna Hellströmsanda, frihetlig och demokratisk.

Vi har därför bjudit in Mikael Nydahl och Lida Starodubtseva för att berätta hur kriget mot Ukraina har påverkat det offentliga samtalet i Ryssland och Belarus. Mikael är förläggare och översättare, med mångåriga och mångsidiga kontakter med Ryssland och Belarus. Lida, med bakgrund från ryska Karelen, besitter djupgående kunskaper om rysk och belarusisk kultur och samhällsliv.

Mötet avslutas med samkväm med ost och vin.

Observera, ändrad plats denna gång:
Brf Stormens gårdshus. Ingång från Ängsvägen. Kristianstad

Tid: 14.00-16.00

Fri entré

Alla är välkomna!

Hellström-Nytt...

Bokfestivalen i Kristianstad

På fredagen den 9 september, 16.00-17.00, ordnar Gustaf Hellström-sällskapet en litterär vandring i Gustaf Hellströms fotspår i centrala Kristianstad. Vandringen börjar på Stadsbiblioteket, Gustaf Hellströmmrummet, och fortsätter till Hellström-miljöer i Kristianstad centrum.

Pris: 20 kronor

På lördagen den 10 september ordnas bokbord på Östra Boulevarden från 9.00.

Bokmässan i Göteborg

Vid Bokmässan i Göteborg delar Gustaf Hellström-sällskapet monter med Mediehistoriska sällskapet. På De Litterära Sällskapens scen kommer Roland Persson att presentera vår senaste Hellström-bok, novellsamlingen *Morgonstämning och andra noveller*: Tid: fredagen den 23 september 15.30.

Höstmöte ordnas lördagen den 15 oktober 2022

Vid Gustaf Hellström-sällskapets höstmöte talar Mikael Nydahl och Lida Starodubtseva över ämnet ”Det fria ordet i Ryssland och Belarus i Ukrainakrigets skugga”. Se utförligare presentation på föregående sida!

Observera, ändrad plats: Brf Stormens gårdshus. Ingång från Ängsvägen. Kristianstad

Tid: 14.00-16.00

Fri entré

Sällskapet söker ny redaktör för skriftserien

Som tidigare meddelats är undertecknad i fortsättningen enbart redaktör för medlemsbladet och hemsidan. Sällskapet söker därför person(er) som vill arbeta redaktionellt med eventuella kommande böcker i skriftserien.

Red.

Gustaf Hellström-sällskapet är ett ideologiskt fristående sällskap, som verkar för att lyfta fram Gustaf Hellströms litterära författarskap och journalistik. Sällskapet har sitt säte i Kristianstad.

Adress: c/o Lennart Leopold, Floravägen 74, 291 43 Kristianstad.

Mailadress: ghsallskapet@gmail.com (OBS ny mailadress!)

Hemsidans adress: www.gustafhellstrom.se

Styrelse: Lena Persson, ordförande; Roland Persson, kassör; Anna Wållgren, sekreterare; Viveca Dettmark, Lena Franzén, Bengt Granstrand, Lennart Leopold och Anders Tell, ledamöter.

Hedersmedlemmar: Christina Hamrin och Daniel Soutine.

Ständigt medlemskap: *Kristianstadsbladet*.

Medlemsblad, redaktör: Lennart Leopold.

Skriftserie, redaktör: Vakant.

Hemsida, redaktör: Lennart Leopold.

Facebooksida, redaktör: Anders Tell.

Medlemsavgift: 175 kronor för enskild medlem, 25 kronor för familjemedlem. Engångsavgift för ständigt medlemskap 2000 kronor. Medlemsavgiften betalas på **bankgiro 5584-8147**. Glöm inte att skriva ditt namn och adress!

Sponsring eller annat stöd på senare år: Folkuniversitetet, Handelsbanken, Kristianstad Bokhandel, Kristianstads kommun samt Svenska Akademien.